

Željka Kolveshi
Muzej grada Zagreba
Opatička ulica 20
Zagreb

EMILIJ LASZOWSKI I GRADSKI MUZEJ U ZAGREBU IZ PERSPEKTIVE SUVREMENE MUZEOLOGIJE

Istraživanje je provedeno na temelju analize arhivske dokumentacije Muzeja grada Zagreba, inventarne knjige naslovljene Iskaz predmeta Muzeja slobodnog i kraljevskog glavnog grada Zagreba i kartoteke Katalog predmeta Muzeja slobodnog i kraljevskog glavnog grada Zagreba – inventarnih upisa Emilija Laszowskog, ravnatelja Gradskog muzeja u Zagrebu od 1907. do 1925. godine, koji se odnose na 1225 predmeta koji su tijekom tog razdoblja pristizali u Gradski muzej te objava u dnevnom tisku. Također, usporednom analizom intenziteta njegova rada u Gradskom muzeju u odnosu na radne obveze njegova položaja u Kraljevskom zemaljskom arhivu, kao i na društveni angažman na mjestu Velikog meštra Družbe “Braća Hrvatskoga Zmaja”, u okviru svestranog javnog i kulturnog djelovanja. Primijenjenom metodom dobiveni su rezultati prema kojima se predstavljaju nove spoznaje o vrednovanju njegovog muzejskog rada iz perspektive suvremene muzeologije.

Ključne riječi: *Emilij Laszowski, Gradski muzej, Zagreb, Družba “Braća Hrvatskog Zmaja”, muzealac, ravnatelj, kustos, kulturna baština, Muzej grada Zagreba.*

Uvod

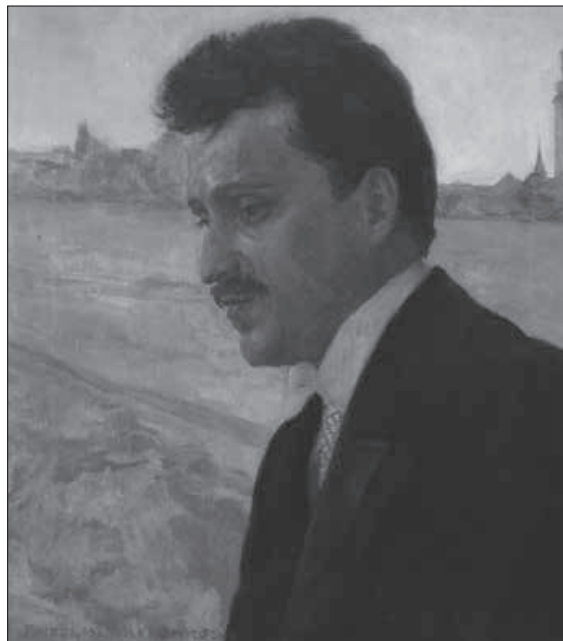
Tijekom gotovo dva desetljeća rada, najbolje rečeno, na stvaranju Gradskog muzeja u Zagrebu Emilij Laszowski postupno je stvarao temelje – senzibilizirao Gradsko poglavarstvo – da u rasponu od inicijalnog prihvaćanja utemeljenja i vođenja Gradskog muzeja 1907. godine od strane Družbe “Braća Hrvatskoga Zmaja” osigura osnovne uvjete za pravno konstituiranje muzeja kao gradske ustanove, tj. osigura odgovarajući smještaj, djelatnike i financiranje muzeja. Na tragu aktivnosti suvremenog participacijskog muzeja, istovremeno je senzibilizirao i građane Zagreba da, u najvećoj mjeri zahvaljujući njihovim donacijama, Muzej stvori fundus kompleksnog kulturno-povijesnog sadržaja koji će svjedočiti o kulturnoj baštini i identitetu Zagreba. Realizacija stalnog izložbenog

postava muzeja otvorenog za javnost 1926. godine, predstavlja konačno ostvarenje cilja tog dugotrajnog procesa.¹

Emilij Laszowski, prvi kustos i ravnatelj Gradskog muzeja u Zagrebu

Družba "Braća Hrvatskoga Zmaja", u početku pod nazivom Klub, osnovala je Gradski muzej u Zagrebu, koji je svečano otvoren 7. prosinca 1907. godine. Dekretom od 11. svibnja iste godine Gradsko poglavarstvo povjerilo je Klubu "Braća Hrvatskoga Zmaja" osnutak Gradskog muzeja s arhivom i Gradske pučke knjižnice te uređenje prostorija u Kuli nad Kamenitim vratima za njihov smještaj. Muzej se nalazio na prvom katu Kule, na prostoru od 96 četvornih metara, koji je bio adaptiran za muzejske potrebe, a sastojao se od dvije izložbene sobe, jedne sobe za ured i hodnika. Premda je nabavljen namještaj za opremu muzeja, bili su zadovoljeni tek minimalni standardi za čuvanje i osiguranje uvjeta sigurne pohrane predmeta te njihovo izlaganje.

Prvim ravnateljem muzeja imenovan je Emilij Laszowski, Veliki meštar Družbe – Zmaj Brloški (sl. 1). Od 1907. do 1925. godine bio je jedini djelatnik u muzeju, i kustos i ravnatelj. Na službenom radnom mjestu činovnika u Kraljevskom zemaljskom arhivu, gdje je radio i napredovao od 1891. godine, Laszowski se već ranije susretao s predmetima muzealne vrijednosti za povijest grada Zagreba koji su bili pohranjeni u arhivu zbog nepostojanja Gradskog muzeja. Kasnije su ti predmeti bili predani muzeju upravo zaslugom Laszowskog, ali i razumijevanja opravdanosti njihova mjesta u muzeju, koju je podrškom i odlukom potvrdio ravnatelj Arhiva Ivan Bojničić. Godine 1907. (do 1913.) Kraljevski zemaljski arhiv bio je smješten u prizemlju Banskih dvora, na zapadnoj strani Markova trga u neposrednoj blizini Gradskog muzeja, što je predstavljalo olakotnu okolnost

Emilij Laszowski, slikao Ivan Tišov, Zmaj Viškovački – utemeljiteljni član Družbe izabran 22. travnja 1908., Zagreb, 1911., sign. *Emilio Laszowski amico suo fecit I. Tišov 1911.*, MGZ 5234.

1 Povijest muzeja obrađena je prvi put 1957. godine: Buntak, F. *Pedeset godina Muzeja grada Zagreba*, u: *Iz starog i novog Zagreba I.*, Zagreb : Muzej grada Zagreba, 1957, str. 9-35. Godine 2007. povijest muzeja je znatno proširena novim istraživanjima: Kolveshi, Ž. *Stota obljetnica Muzeja grada Zagreba : 1907.-2007.*, Zagreb : Muzej grada Zagreba, 2007; *Stoljeće Muzeja grada Zagreba: 1907.-2007.* (ur. G. Arčabić), Zagreb : Muzej grada Zagreba, 2007.

u donošenju odluke da preuzme dobrovoljno vođenje muzeja. K tomu, tada je Laszowski stanovao na Gornjem gradu, u Visokoj ulici.

Nakon što je odlukom Gradskog poglavarstva Klub "Braća Hrvatskoga Zmaja" dobio odobrenje da osnuje muzej, Laszowski je već u lipnju otputovao u Beč na proučavanje rada i ustroja bečkog Gradskog muzeja, kako bi se stručno usavršio za posao oko uređenja i vođenja zagrebačkog muzeja. Stjecanje iskustva potrajalo je gotovo dva mjeseca. *Narodne novine* od 11. srpnja objavile su vijest o tome te da boravi u Beču već mjesec dana.²

Senzibiliziranje građana za stvaranje fundusa muzeja

Poučen primjerom bečkog muzeja, Klub je u rujnu uputio Poziv za darovanje knjižnice, odnosno muzeja predmetima »koji bi bili važni po historiju ili kulturni razvitak grada Zagreba«. ³ Poziv je bio tiskan kao okružnica molbenog uljudbenog sadržaja kojom se apeliralo na odaziv rodoljubnog općinstva. Odaslana je na brojne adrese, a potpisani Klub "Braća Hrvatskoga Zmaja", koji još nije imao svoje sjedište, primao je darove i pisma na adresi u Visokoj ulici 4 (stan Laszowskog), odnosno u Arhivu na Markovu trgu. Istovremeno, tekst *Poziv i molba* opsežnijeg sadržaja objavljen je u časopisu *Prosvjeta*.⁴ Odazivom građana prvi predmeti počeli su stizati u rujnu, a u dnevnom tisku redovito su objavljivana imena donatora i donirani predmeti. Prema tekstu u novinama od 30. listopada 1907. muzej je već bio dovoljno uređen te su se predmeti primali svakog dana od 16 do 18 sati u prostorijama budućeg muzeja.⁵

Osim darova Zagrepčana koji su se odazvali na *Poziv*, treba istaknuti, mnogi darovi muzeju pristizali su zahvaljujući posredovanju ravnatelja Emilija Laszowskog, Velimira Deželića st. i Stjepana Širole, članova Družbe – osobnom komunikacijom, usmenom i pismenom, što je vidljivo iz poruke ravnatelju muzeja od prijatelja i zmajskog brata Stjepana Širole, protonotara Družbe, u rujnu 1907. godine.

Dragi Emile!

Molim te pošalji ili otidji k gospodji Veršec – na Markovu trgu (nad ljekarnom), dat će ti jednu sliku za muzej. Reci, da te je uputio na nju G. Mervar. Zdravo! Štef⁶

2 Anon. Braća "Hrvat. Zmaja", *Prosvjeta* (Zagreb), 15, 12(1907), str. 391; Anon. Gradski muzej, *Narodne novine* (Zagreb), 157(1907), str. 2.

3 Arhiva Muzeja grada Zagreba (dalje: MGZ).

4 Laszowski, E.; Širola, S. Poziv i molba, *Prosvjeta* (Zagreb), 15, 18(1907), str. 583.

5 Anon. Darovi grad. muzeju, *Novosti* (Zagreb), 98(1907), str. 2.

6 Kolveshi, Ž. *nav. dj.*, str. 27; HR-HDA-635. DBHZ, kut. 60.

Tada je Laszowski dobio vrijednu donaciju za muzej, o čemu svjedoče upisi 15 predmeta u Knjizi inventara koje je gospođa Jelka Veršec darovala muzeju, a neki su i danas izloženi u stalnom postavu muzeja.

Još jedno posredovanje (u nadasve ležernim okolnostima) Stjepana Širole u veljači 1910. godine imalo je sretan kraj. U pismu šestinskog učitelja Josipa Boranića upućenom *Štefu* (Stjepanu Širolu) obavještava ga o predmetima koje bi vlasnik želio predati Gradskom muzeju.⁷

Šestine, 10/II. 1910.

Dragi Štef!

Kad te čovjek ne treba, nađe te na svakom zagrebačkom uglu, ali jučer nema ti nigdje ni traga.

Mlinar Gospodarić ima od nekadašnjega mlinarskoga ceha – ne znam da li zagrebačkoga ili kojega drugoga – spice zastavu cehovsku, pa još šta, što bi htio predati gradskome muzeju, pa me je molio neka bi ja to proveo – ako bude nešto, što bi se za muzej moglo upotrebiti. Kako ja toga svega još vidio nijesam, a znam da zmajeva družba, kojoj si Ti tajnikom upravlja gradskim muzejem, molim Te propitaj se kod Naših kaponja, bi se to moglo trebati, ako da, bi li koji od Vas, možda i više njih (hm, ima mlinar dobroga vina, a i mlinarskih pilića ...) koji se u stvar razumiju došli pogledati. Nije daleko, odmah iza Žavera. Ako biste me obavijestili kada dođete, došao bih pred Vas, jer sami ne biste onamo pogodili / ?.

Dakle, dragi Štef, napravi što misliš da je potrebno!

Pozdrav

odani

Boranić

Uspješan završetak takvog načina komuniciranja potvrđuje tekst o primopredaji Darovnice Josipa Gospodarića Gradskom muzeju objavljen u Narodnim novinama krajem iste godine,⁸ kao i Popis predmeta zagrebačkog mlinarskog ceha (16 komada) predanih Gradskom muzeju, koji je sastavio Emilij Laszowski u Zagrebu 14. siječnja 1911. godine.⁹

Laszowski i njegovi prijatelji djelovali su na tragu suvremenog participacijskog muzeja u kojem sabrani predmeti individualne povijesti postaju dijelom

7 Kolveshi, *Ž. nav. dj.*, str. 31; HR-HDA-635. DBHZ, kut. 60.

8 Anon. Stari "Mlinarski ceh" zagrebački, *Narodne novine* (Zagreb), 298(1910) (28. prosinca), str. 3.

9 Kolveshi, *Ž. nav. dj.*, str. 31; HR-HDA-635. DBHZ, kut. 60.

kompleksnog sadržaja u interpretaciji baštine. Senzibiliziranje građana za stvaranje fundusa muzeja nije imalo za cilj samo zadaću popunjavanja fundusa, nego je viši cilj predstavljalo uključivanje građana u proces formiranja muzeja, te slijedom toga podizanje svijesti o lokalnom kulturnom nasljeđu.

Način skupljanja: kupnje i donacije

Godina 1907. uzeta je kao reprezentativan uzorak za analizu načina skupljanja predmeta koji su pristigli u Gradski muzej u inicijalnoj fazi njegova formiranja. Pregledom upisa Emilija Laszowskog ustanovljene su četiri kategorije načina ulaza predmeta u muzej: *Predao Grad Zagreb / Dar Emilija Laszowskog / Dar građana / Kupnja*.

Usporedbom broja skupljenih predmeta, na temelju 133 upisa u inventaru 1907. godine, najveći broj predmeta (43), darovao je Emilij Laszowski. Zatim slijede darovi građana (41), 33 predmeta koje je predao Grad Zagreb, a kupnjom je pristiglo 16 predmeta.

Očekivano, prvi darovatelj muzeja bio je Laszowski, koji je darovao nekoliko predmeta već 2. rujna. Među tim predmetima neki su potjecali iz njegova nasljedstva po majčinoj obitelji, primjerice »Posuda (kanta) od kositra iz 18. stoljeća« za koju je zabilježio »Kupio ju u Zagrebu Filip pl. Sufflay, vlastelin brloški o. g. 1850.«¹⁰ (BHZ 5). Nastavio je darivati muzej, a sve kako bi bilo dovoljno predmeta prije svečanog otvorenja. Tako je pristigla zaista raritetna fotografija »Slika nestale Kaptolske vijećnice, koja je stajala na Kaptolu u Zagrebu pred stolnom crkvom« fotografa Ivana Standla (BHZ 18). U prilog tomu da su ga već ranije zanimali predmeti muzealne vrijednosti upućuje zapis o nabavi predmeta »Korice i okovi misala (navodno misala crkve remetske) / XVII ili XVIII vijek. Kupio god. 1902. E. Laszowski od Abela Lukšića, koji je prodavao starine iz ostavštine Ivana pl. Kukuljevića – Sakcinskog« (BHZ 60). Darovao je i do tada nepoznatu, a sasvim sigurno neobjavlenu »Sliku Zagreba iz konca XVIII. vijeka. Slika ta nalazi se kao glava cehovskih listova« (BHZ 88), kao i gotovo recentnu uspomenu na »Plesni red sjajnoga plesa glav. grada Zagreba prigodom boravka Kralja u Zagrebu 15. listop. 1895.« (BHZ 142).

Njegovom zaslugom Grad Zagreb predao je muzeju prve godine 33 predmeta, što se nastavilo i tijekom 1908. godine: »Uputio sam se i do načelnika Amruša, koji mi je dozvolio da pregledam gradsku vijećnicu od tavana do podruma, i da

10 O obiteljskim odnosima i vezi s djedom Filipom pl. Sufflayem više u: Stipančević, M. Neznani svijet Emila Laszowskog, Arhivski vjesnik (Zagreb), 53(2010), str. 279-310.

pokupim za muzej predmete, koje bi tamo našao. I doista 12. septembra 1907. našao sam 19 interesantnih predmeta i isprava, koje sam preuzeo za muzej.«¹¹

O značaju pojedinih predmeta govori i njihova vrijednost kako ju je Laszowski procijenio: »Zastava grada Zagreba« 200 kruna (BHZ 7), »Škrinja zagreb. klesar. zidar. tesar. i podkrivač. ceha« 200 kruna (BHZ 8). Tim visokim iznosima ispravno je procijenio unikatne predmete iz 18. stoljeća posebno značajne za Zagreb. Negdje je i pogriješio u determinaciji i procjeni važnosti usporedimo li značenje predmeta sadržano u opisu s njegovom procjenom: »Propelo ovo rabito je do nedavna prigodom zaprisegnuća gradskih činovnika« 20 kruna (BHZ 22). Iz Gradske vijećnice prenio je u muzej i »Pečatnik pekar. ceha zagrebačkoga« (BHZ 9), »Slike zagrebačkoga potresa od 9. studenoga 1880. Fotografiske snimke Ivana Standla, fotografa jugosl. akademije. Zagreb 1881.« (BHZ 12), »Kutija, sprava za balutažu. Prileže u ladicama crne i bijele krugljice« (BHZ 21) te veći broj službenih pečatnjaka koje je upisao kao »Štampilja / Pečatnik« (BHZ 30, 33, 37, 39).

Građani su također darivali muzeju iznimno vrijedne predmete. Laszowski je očito apelirao za donacije i u svojem rodnom kraju te je Franjo Šaban, kr. kotarski predstojnik u Karlovcu već 26. svibnja darovao plan Zagreba iz 1853. godine »Mapa: Agram samt Umgebung. Im Jahre 1853 / 4« (BHZ 10) izložen i danas u stalnom postavu kao prvi nacrt grada Zagreba napravljen nakon ujedinjenja u jedinstveni grad 1850. godine. U popisu znanih i neznanih građana nižu se imena, već spomenute Jelke Veršec, slikara Vatroslava Vidovića, inženjera Ivana Kosa, ali i braće Laszowskog u Družbi poput slikara Jose Bužana.

Osim što je računao na darove građana, Laszowski se uspio izboriti i za kupnju predmeta, što je plaćao Grad. Kada je zabilježio: »Mojim nastojanjem dozvoljena mi je i nabava muzealnih predmeta koje je izravno plaćala gradska blagajna« upotrijebio je izraz "muzealnih", koji će nakon pedeset godina ući u terminologiju suvremene muzeologije kako bi označio svu širinu informacija koje može sadržavati muzejski predmet, a termin muzealizacija uveo se za interpretaciju predmeta u muzejskom kontekstu.

Predmete je pronalazio i kupovao na različitim izvorima. Predmet koji je upisao pod brojem BHZ 1 – litografiju »Slika grada Zagreba, pogled na grad s južne strane« iz 1850. kupio je od poznatog antikvara i vlasnika antikvarne knjižare u Zagrebu, Križevčanina Mirka Breyera. Od drugog antikvara Moritza Schottena kupio je, među ostalim, stare ključeve (BHZ 132). Velike, željezne ključeve iz 18. stoljeća predmnijevao je da će naći i na sasvim drugoj adresi, te ih je pronašao i kupio od Ignaca Tudje, bravara u Zagrebu (BHZ 111, 112) kao i odbačeni »Križ gvozdeni sa stolne crkve u Zagrebu« (BHZ 116).

11 Arhiva MGZ, Kamenita vrata, Bilješke E. Laszowskog, prijepis, strojopis, str. 6; Buntak, F. *nav. dj.*, str. 12. Buntak navodi u tekstu da su bilješke E. Laszowskog tada bile u posjedu prof. Jurja Cankija (knjižničar Arhiva grada Zagreba, op. Ž. K.).

Kriterij za skupljanje prema vrstama predmeta

Poput suvremenog muzealca Laszowski je skupljao potpuno različite predmete zagrebačke provenijencije, od marginalija do umjetnina, uočivši važnost posebice predmeta iz svakodnevnog života (uglavnom predmete manjih dimenzija, zaključivši praktično da veće nema gdje smjestiti). Prikupljao je stare fotografije Zagreba, ali i one koje su zabilježile zanimljiva, gotovo suvremena zbivanja. U vrijeme kada su pristigle u muzej, neke od njih, samo su dokumentirale sliku Zagreba staru tek nešto više od desetak godina, poput fotografija koje je ing. Milan Lenuci, predstojnik Gradskog građevnog ureda, snimio u blizini svojega stana na Akademičkom (Strossmayerovom) trgu br. 11 te darovao muzeju 1909. godine. Uz stručno bilježenje vrijednih podataka o darovatelju i prikazu događaja »Veliki snieg u Zagrebu u zimi godine / Ingenieur Lenuzzi« (BHZ 305 / 1, 2) Laszowski je izostavio upisati dataciju i mjesto – na Zrinjvcu, oko 1899/1900. godine. (sl. 2).

Ocjenjujući potrebnim da se u muzeju sačuva slika starog Zagreba, uveo je narudžbu slika kao način nabave kako bi se sačuvale vizure grada koje su nestale ili im je prijetila opasnost rušenja. Poučen radom u bečkom muzeju predložio je, a gradski načelnik prihvatio 1910. godine, da se za muzej osnuje »Zbirka akvarela zagrebačkih historijskih gradjevina, kakvu posjeduje i bečki muzej«, što je Laszowski potkrijepio tumačenjem »jer nažalost naše historijske gradjevine zagrebačke redom su do danas iščezavale. Tako će se barem mnoge spasiti od zaboravi barem u slici«. ¹² Dio posla bio je povjeren »darovitoj umjetnici«, mladoj slikarici Vjeri Bojničić, ¹³ kćeri Ivana pl. Bojničića,

Veliki snijeg na Zrinjvcu, zima 1899./1900., dar inženjera Milana Lenuzija, BHZ 305 /MGZ fot. 8675.

-
- 12 Izvještaj Uprave Gradske knjižnice i muzeja o poslovanju za 1910. godinu, u Zagrebu 14. siječanj 1911. Prijepis iz Arhiva DBHZ, MGZ, arhiva MGZ.
- 13 Suradnja slikarice i muzeja simbolično je završena 1963. godine, kada je oporučno darovala muzeju svoje umjetnine i obiteljske predmete.

ravnatelja Kraljevskog zemaljskog arhiva u kojem je radio Emilije Laszowski (sic!). Od 1910. do 1912. godine muzej je kupovao od Vjere Bojničić godišnje dva do četiri akvarela ili bakroreza s motivima starog Zagreb, svaki po 30 kruna. Motivi njezinih slika bili su Kamenita vrata (sl. 3), Kaptolska vijećnica »Srušena 1876. god. Slikana po fotografiji I. Standla«, zapisao je Laszowski, Cistercitski samostan na Dolcu (napušten 1510. god., preostali dijelovi ugrađeni u kuće na Dolcu srušeni su 1925. godine), Kaptol sa starom katedralom prije potresa 1880. ili Bakačeva kula prije rušenja 1907. godine.

Posve suprotno ovim slikama pasatističkog karaktera Laszowski je uvrstio u fundus muzeja dvije slike koje bi mogao objediniti naslov "Zagrebački tipovi". To su bili portreti likova suvremenika sa zagrebačkih ulica, osoba kakve ima svaki grad ili mjesto, a poznavali su ih svi Zagrepčani – omiljeni kolporter Marica Alfonso Stern i ulični prodavač igračaka (BHZ 1092, BHZ 1093).¹⁴ Darovao ih je 1919. njihov autor, slikar Joso Bužan, Zmaj Sisački I. i začasni član Družbe "Braća Hrvatskoga Zmaja", izabran 1906. godine. Već od utemeljenja muzeja u nekoliko navrata darivao je svoje slike Gradskom muzeju, a kao zmajski brat darovao je među prvima »Sliku starog vojničkog groblja u Zagrebu. (groblje s. Tomaša iznad Nove Vesi)« u listopadu 1907. (BHZ 106).

Kamenita vrata, gledana u noći s Kamenite ulice, Vjera Bojničić, Zagreb, 1910., BHZ 539 / MGZ 391.

14 Portreti su reproducirani u časopisu Šišmiš. Anon. Naši zagrebački "gnjavatori", Šišmiš (Zagreb), 2 (1915) (1. ožujka), str. 10; Anon. Alfons Marica Štern, Ilustrovani list (Zagreb), 5, 15(1918) (13. travnja), str. 227.

Dinamika rasta fundusa muzeja¹⁵

Evidentno je da je fundus muzeja rastao neujednačeno. U prvim godinama pristizao je veći broj predmeta s naznakom silazne putanje od 1914. godine zbog objektivnih okolnosti. Treba uzeti u obzir izvjesna odstupanja prema redosljedu upisa predmeta jer dokumentacija koju je vodio Laszowski nije bila do kraja usustavljena te se datum ulaska predmeta u muzej ne podudara uvijek s datumom upisa u Knjigu inventara. Također, ponekad je veći broj predmeta bio inventariziran (upisan) pod jednim brojem.

U prvoj godini, do kraja rujna bila su upisana 84 predmeta, do otvorenja muzeja 7. prosinca 121 predmet, a do kraja 1907. godine 133 predmeta. Zaključno s krajem 1908. godine u muzeju su bila upisana 274 inventarna broja. Godine 1909. pristiglo 186 predmeta (159 upisa) te je do kraja godine bilo 433 predmeta. Do kraja 1910. bilo je ukupno 544 predmeta, stiglo je 160 novih predmeta. Te godine u muzej su pristigle donacije ostavština Ljudevita Gaja (namještaj i predmeti) i pjesnika Ivana viteza Trnskog (namještaj i predmeti), koje su upisane kao zasebne zbirke pored 111 upisa ostalih predmeta u Kartoteci inventara. Do kraja 1911. bilo je 686 upisa, ali je dio predmeta kasnije prebačen u Gradski arhiv. Krajem 1912. godine inventar Gradskog muzeja došao je do broja od 719 upisa, no realno je posjedovao puno više predmeta. Krajem 1913. godine došlo se do brojke od 842 inventarna upisa. Pristiglo je 123 predmeta, od kojih je većina, 117 komada, pristigla darom Grada Zagreba koji se odnosio na nalaz devocionalija pronađenih 1912. u grobnici ispod crkve sv. Marije na Dolcu, a samo 6 komada je kupljeno.

S godinom 1913. započinje dugotrajna stagnacija muzeja uzrokovana nemogućim uvjetima u kojima muzej djeluje. Nastavljena je (ne)prilikama uoči Prvog svjetskog rata, a izbijanjem rata 1914. obustavljeno je svako javno djelovanje kulturnih društava pa tako i BHZ-a što se odrazilo i na rad muzeja.¹⁶

Pokazatelji te stagnacije najbolje se vide na dva primjera. Dinamika rasta fundusa bila je usporena do te mjere da je u sljedećih 12 godina, od 1913. do 1925. godine, inventar muzeja porastao za samo 343 inventarna broja, dakle približno broju koji je ostvaren u prve dvije godine nakon od osnutka muzeja. Identično tomu usporenomu rastu fundusa odgovarao je pad interesa za muzej u dnevnom tisku.

15 Analiza rasta fundusa muzeja napravljena je prema podacima Emilija Laszowskog u Izvještajima o poslovanju Gradskog muzeja od 1908. do 1913. godine (prijepis iz Arhiva DBHZ, MGZ, arhiva MGZ) te prema datumu ulaska predmeta u muzej u Katalogu muzejskih predmeta.

16 Strukić, K.; Vojak, D. Kronologija Muzeja grada Zagreb 1907-2007., u: Stoljeće Muzeja grada Zagreba: 1907.-2007. (ur. G. Arčabić), Zagreb : Muzej grada Zagreba, 2007, str. 78.

Sačuvana je kompletna kartoteka vođena od 1908. do 1926. godine, u kojoj je uz pomoć druge dvije osobe (prema rukopisu) prepisano prvih 251 predmeta uvedenih u knjigu Iskaz predmeta te je nastavljen upis predmeta do broja 1185 – taj potonji broj odnosi se na dar Družbe “Braća Hrvatskoga Zmaja” 25. studenog 1926. godine. Unosio je iscrpne podatke o predmetu (nažalost ne i dimenzije), često nacrtao predmet, te potanko opisivao kako je pronađen ili dospio u muzej. Zabilježeni podatci u većini su i danas više nego dragocjeni za kontekstualnu interpretaciju predmeta, a neke datacije ispravljene su u slijedu novih istraživanja. Osobita pozornost bila je usmjerena na primarni kontekst predmeta, tj. izvor njihova ulaska u muzej. Inventirajući spomen-ploču s lijesa biskupa Maksimilijana Vrhovca (BHZ 863 / MGZ 305) zapisao je u podužem tekstu sve detalje o ploči i okolnostima u kojima je pronađena u nadbiskupskoj grobnici stolne crkve. Na inventarnoj kartici prepisao je cijeli latinski tekst s ploče te potanko opisao historijat njezina smještaja i okolnosti u kojima su je pronašli te potom predali muzeju Laszowski i Deželić st. 19. travnja 1914. godine (sl. 4). Izdvojeno je inventirao zbirke vezane uz ostavštine istaknutih ličnosti, kao onu hrvatskog preporoditelja Ljudevita Gaja, koja je pristigla kao dar Svetoslava pl. Gaja od 1908. do 1911. godine (89 upisa) te glazbenika Franje Kuhača, dar obitelji muzeju 26. rujna 1911. godine (30 upisa).

Od početka je koristio crtež umjesto fotografije za lakšu identifikaciju predmeta. To se posebno odnosi na mnogobrojne ključeve koje je skupljao jer su pripadali starim, povijesnim zgradama: »Ključ gvozdeni, XVII. v. Nađen g. 1908. prigodom kopanja temelja za vladinu palaču na Markovu trgu u Zagrebu« (BHZ 637/ MGZ 1380). Njegove crteže nalazimo u Knjizi inventara kao i kasnije na tiskanicama kartoteke muzeja (sl. 6). Fotografija mu nije bila blizak medij te iz razdoblja kada je Laszowski vodio muzej

Broj	Naziv i opis predmeta	Opis	Materijal	Količina		Opis
				Ka	128	
125.	Plakati od voska, od gvozdika. In gornji... ... 1878. godine.		... 1878. godine.	2		
126.	Plakati od voska, od gvozdika. In gornji... ... 1878. godine.		... 1878. godine.	2		
127.	Ulog sa olovom, od gvozdika, u obliku... ... 1878. godine.		... 1878. godine.	6		
128.	Ključ angjelika, od gvozdika, s... ... 1878. godine.		... 1878. godine.	5		
129.	Ključ angjelika, od gvozdika, s... ... 1878. godine.		... 1878. godine.	5		
130.	Plakati od voska, od gvozdika, u obliku... ... 1878. godine.		... 1878. godine.	10		
131.	Ključ gvozdeni, od gvozdika, s... ... 1878. godine.		... 1878. godine.	2		
132.	Ključ gvozdeni, od gvozdika, s... ... 1878. godine.		... 1878. godine.	2		

Stranica u inventarnoj knjizi – Iskaz predmeta Muzeja sl. i kr. gl. grada Zagreba, inventirao i upisao Emilij Laszowski u prosincu 1907., MGZ, arhiva MGZ, Odjel dokumentacije.

nažalost ne postoji ni jedna fotografija koja bi nam mogla zorno posvjedočiti o izgledu muzeja.

Objavljivanje muzejske građe

Gotovo ni u jednom od brojnih objavljenih tekstova – priloga iz povijesno-kulturne tematike Zagreba – Emilij Laszowski ne tematizira predmete iz fundusa Gradskog muzeja.

Jedina takva dva teksta objavio je u časopisu *Prosvjeta*, no pisao ih je u vrijeme kada je bio namještenik Kr. zemaljskog arhiva, a predmeti u vlasništvu Arhiva. Godine 1896. napisao je tekst *Zastava grada Zagreba* opisujući kako je pronađena vrijedna gradska *insignia*, najstarija zastava Gradeca (grada Zagreba) s početka 18. stoljeća: »Ovaj opisani barjak grada Zagreba nadjen je prije nekoliko dana u arhivu grada Zagreba, sasviem zametnut i zaboravljen u jednom kutu iza police. Ovaj liepi dobro sačuvani svileni barjak pomno je očišćen te se sada nalazi u dvorani gradske viećnice, gdje mu je dostojno mjesto.«¹⁸ Nakon deset godina, kao muzealac i ravnatelj muzeja pravilno je procijenio njezinu muzealnu vrijednost te je zasigurno posredovao kada je Grad Zagreb zastavu predao muzeju u osnivanju, a Laszowski ju je upisao u inventarnu knjigu muzeja u rujnu 1907. godine.¹⁹

Godine 1907. objavio je u časopisu *Prosvjeta*, kojemu je tada bio urednik, tekst naslovljen *Slike iz staroga Zagreba* s ilustracijama tri najstarija likovna prikaza Zagreba. No, kao što navodi na kraju teksta, slike su tada bile u vlasništvu Arhiva: »Sve ove slike nalaze se u zbirci našeg kr. zemaljskog arhiva u Zagrebu.«²⁰ I te slike ubrzo su predane muzeju, u čemu je vrlo vjerojatno i sam sudjelovao uz podršku ravnatelja arhiva Ivana Bojničića.

Izložbena politika i komuniciranje s javnošću

Premda je muzej bio otvoren 1907. godine, i nakon svečanog čina otvorenja 7. prosinca ostao je zatvoren za javnost. Prema Izvještaju uprave Gradskog muzeja za 1908. godinu, koji je podnio Klub "Braća Hrvatskoga Zmaja" 31. ožujka 1909., posjet muzeju bio je moguć još uvijek tek zahvaljujući osobnom dogovoru

18 Laszowski, E. Zastava grada Zagreba, *Prosvjeta* (Zagreb), 4, 7(1896), str. 223.; Švab, M. Uzleti jednog zmaja : U povodu 50. godišnjice smrti i 110. obljetnice objelodanjivanja prvenca Emilija Laszowskog (28. studenoga 1949 – 28. studenoga 1999), *Vijenac* (Zagreb), 7, 150(1999), str. 9.

19 BHZ 7 / MGZ 334. Vrijeme upisa i dodijeljeni inventarni broj BHZ 7 upućuju na to da je ova zastava bila jedna od prvih akvizicija Laszowskog za budući muzej. U prijepisu inventara 1943. godine dodijeljen je broj MGZ 334.

20 Laszowski, E. Slike iz staroga Zagreba, *Prosvjeta* (Zagreb), 15, 7(1907), str. 207. [Nepotpisano]

s Laszowskim: »poradi premalo predmeta nije se do danas mogao muzej otvoriti, ali je vazda pojedincima bio pokazivan, kad se tko prijavio kod upravitelja muzeja«. ²¹ No takvo stanje očito je potaknulo Laszowskog na razmišljanje o neizbježnoj potrebi predstavljanja muzeja u javnosti te je krajem iste godine, 28. studenoga, u prostoru muzeja otvorena izložba *Franjo barun Trenk i njegovi panduri*. Izložba je realizirana "u suradnji" s Kr. zemaljskim arhivom (posuđena je izložena građa) u autorskoj koncepciji Laszowskog i povjesničara Rudolfa Horvata. Mogla se posjetiti od 28. studenog do 12. prosinca, a bila je otvorena 8 dana od 9 do 12 sati uz besplatan posjet. ²²

Izložba je pobudila veliki interes građana, zabilježena je brojka od 2048 posjetitelja. O izložbi su pisale sve dnevne novine u više navrata. Od 19 priloga o muzeju, koji su objavljeni te godine, 16 priloga se odnosilo na ovu izložbu. ²³ Zbog nagle promjene situacije – priliva predmeta u skućeni prostor muzeja, najavljeni niz izložbi s povijesnom tematikom, koje su trebale uslijediti, nije realiziran, pa čak ni posljednja u nizu – *Stari Zagreb*, koja bi jedina odgovarala poslaniju Gradskog muzeja. Iz istog razloga, muzej nije mogao biti stalno otvoren »već se samo pokazuje pojedinim osobama pod osobnim nadzorom upravitelja«. ²⁴ Stoga je izložba *Franjo barun Trenk i njegovi panduri* bila i ostala jedina priređena između 1907. i 1925. godine. Ostaje da zaključimo kako je potpuno neadekvatan smještaj nametnuo, kako Laszowskom tako i muzeju, poziciju izoliranosti. Muzejski rad obavljao je volonterski i s puno entuzijazma, ali i dozom naivnosti zbog preuzete obveze koja nije bila potkrijepljena stručnošću. Zahvaljujući samo njegovoj ustrajnosti da pored svih obaveza koje je imao i osobno pokazuje muzej posjetiteljima, muzej je jedva uspijevaio biti barem djelomično otvoren za javnost, bez obzira na to je li problem bio u premalom ili prevelikom broju predmeta u ionako malom prostoru.

Rezultat takvog uzročno-posljedičnog stanja može se tumačiti i na temelju primjera opisa muzeja u vodičima grada Zagreba. »Sa Markova trga Kamenitom ulicom dolazi se do starinskih Kamenitih vrata. U kuli nad vratima nalazi se gradski muzej, u koji je ulaz svakomu dozvoljen. Taj muzej sadrži vrlo rijetku zbirku historijskih starina, što se odnose na prošlost grada Zagreba.« ²⁵ Taj šturi opis muzeja u poglavlju *Gornji grad iz Vodiča za Zagreb 1911.* godine dovoljno govori o potpuno marginalnom mjestu Gradskog muzeja u kulturnoj ponudi Zagreba. Suprotno od organiziranog ustrojstva muzejske ustanove,

21 Buntak, F. *nav. dj.*, str. 18.

22 Anon. Historijske izložbe, Narodne novine (Zagreb), 283(1909) (11. prosinca), str. 3.

23 Šojat-Bikić, M. Odabrana bibliografija članaka o Muzeju grada Zagreba. URL: <http://www.mgz.hr/hr/muzej/bibliografija> (25.11.2014.)

24 Buntak, F. *nav. dj.*, str. 20.

25 Vodič Zagreb 1911., Zagreb : [s. n.], 1911.

taj opis ostavlja dojam muzeja rudimentarnog karaktera, u kojem je »ulaz svakomu dozvoljen« jer se ne naplaćuje, a posjetitelje namjernike dočekuje sam Laszowski, ravnatelj muzeja. Gotovo identičan opis pojavljuje se i u *Vodiču* iz 1922., gdje se Gradski muzej spominje tek usputno, unutar predložene šetnje Gornjim gradom: »S trga sv. Marka nastavite ulicom imenom "Kamenita ulica" sve do drevnih gradskih vrata Gornjega grada. Nad vratima je kula u kojoj je smješten gradski muzej s bogatom zbirkom starina iz povijesti glavnoga grada i knjižnica.«²⁶ Štoviše, porazna je, ali i realna usporedba Gradskog muzeja s drugim muzejima u gradu. U posebnom poglavlju *Muzeji, kazališta, galerije slika i knjižnice* spomenutog *Vodiča* preporučuje se posjet Arheološkomu muzeju i Galeriji slika u palači JAZU na Zrinjskom trgu, Zoološkomu i geološkomu muzeju u Demetrovoj ulici na Gornjem gradu, Muzeju za umjetnost i obrt na Wilsonovom trgu²⁷ te Etnografskomu muzeju na Mažuranićevom trgu, dok Gradski muzej nije uvršten u tu preporuku.

Prisutnost muzeja u dnevnom tisku

(Ne)dostupnost muzeja posjetiteljima i njegova ne(prisutnost) u javnosti u potpunosti se odražavala na prisutnost muzeja u dnevnom tisku. Statistika, prema dostupnim podacima,²⁸ pokazuje da je bez konkurencije najveći interes u dnevnom tisku izazvalo osnivanje i otvaranje muzeja 1907. godine popraćeno najvećim brojem priloga o muzeju objavljenim u jednoj godini. Broj od 32 objave u svim dnevnim listovima (*Narodne novine, Novosti, Hrvatsstvo, Obzor, Prosvjeta*) upućuje na odjek kojim se pratilo pripreme te svečano otvorenje Gradskog muzeja 7. prosinca, u subotu u 6 sati navečer.

No ubrzo je uslijedilo zatišje, muzej je uglavnom bio zatvoren i nije bilo posebnih događanja te je sljedeće godine objavljeno samo 4 priloga. Povećani broj objava u 1909. godini, 19 objava, od kojih se 16 odnosilo na priređenu *Trenkovu izložbu*, te 29 priloga 1910. godine, koji su većinom izvijestili o važnim donacijama ostavština prvaka ilirskog pokreta Ljudevita Gaja i pjesnika Ivana viteza Trnskog, potvrđuje da su intenzivirane aktivnosti muzeja prema posjetiteljima i rezultati rada na popunjavanju fundusa vratili muzej u interes javnog mnijenja. Nažalost, u razdoblju rata, ali i sve do 1925., više je nego porazna statistika s jednim ili ni jednim prikazom muzeja u tisku. Obljetnica Gradskog muzeja 1917. godine bila je obilježena samo jednim člankom. U prigodnom tekstu

26 Petit guide a travers Zagreb et la Croatie, Zagreb : Društvo za promet stranaca u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji, 1922.

27 Ime Trga maršala Tita od 1919. do 1927. godine.

28 Šojat-Bikić, M. *nav. dj.*

Deseta obljetnica gradskoga muzeja mali je muzej opisan kao skroman, ali je autor teksta, suprotno svojem poimanju velikog muzeja, nesvjesno istaknuo njegovu najveću vrijednost – zbirke predmeta koje isključivo određuje poveznica sa Zagrebom bez obzira na umjetničku i materijalnu vrijednost: »Ne ćemo dođuše u njemu naći dragocjenih starina i umjetnina, kakve nalazimo u drugim velikogradskim muzejima (...) ali imademo u gradskom muzeju lijepe zbirke specijalno zagrebačkih historijskih i kulturnih uspomena.«²⁹

Nastupajuće godine bile su obilježene samo brojnim raspravama o potrebi novog smještaja muzeja te članak *Svetinje grada Zagreba* Marije Jurić Zagorke iz 1919. godine u Jutarnjem listu slikovito i nadahnuto opisuje ugođaj koji stvaraju materijalna svjedočanstva kulturne povijesti Zagreba sabrana u muzeju, ali i »uske i malene te sobice« muzeja.³⁰ Nakon dugog razdoblja zatišja, tek krajem 1925. ponovno započinje medijski interes za muzej, potaknut najavom priprema za preuzimanje muzeja od strane Gradskog poglavarstva nakon velikog uspjeha *Kulturno historijske izložbe grada Zagreba 925.-1925.*

Od 26. lipnja 1925. do 23. lipnja 1926.

»Gradski muzej i opet ja sam osnovao pod firmom B.H.Z. Sabirao sam ga i uređivao i potpuno katalogiziran izručio g. 1925. grad. općini, koja ga je smjestila u umjetnički paviljon.«³¹ Tim riječima Laszowski je sumirao svoj rad u muzeju koji je započeo 1907., jednim dijelom prestao 26. lipnja 1925. godine te završio 23. lipnja 1926., kada je Muzej predan na upravljanje Gradskom zastupstvu.

Naime, odlukom skupštine Gradskog zastupstva 26. lipnja 1925., gradonačelnik Vjekoslav Heinzl dobio je ovlasti da preuzme pokroviteljstvo nad priredbama prigodom proslave tisućite obljetnice hrvatskog kraljevstva te su stoga dodijeljena sredstva Odboru Zagrebačkih Hrvatica u iznosu od 150.000 dinara za realizaciju *Kulturno historijske izložbe grada Zagreba 925. – 1925.* i 150.000 dinara za »sakupljanje starina u svrhu osnutka gradskog muzeja«.³² Tom odlukom Emilij Laszowski i Družba "Braća Hrvatskoga Zmaja" prestali su upravljati Gradskim muzejom te je započeo preustroj muzeja u instituciju pod upravom Gradskog poglavarstva. 23. lipnja 1926. skupština Gradskog zastupstva donijela je odluku o preuzimanju inventara Gradskog muzeja od Odbora Zagrebačkih

29 Pužar, S. *Deseta obljetnica gradskoga muzeja*, Narodne novine (Zagreb), 194(1917) (25. kolovoza), str. 4.

30 Jurić, M. Z. *Svetinje grada Zagreba*, Jutarnji list (Zagreb), 2793(1919) (11. rujna), str. 2.

31 M. Petković, Emilij Laszowski Szeliga 1868.-1949., Zagreb : Družba "Braća Hrvatskog Zmaja", 2000, str. 145 (bilj. 94).

32 IV. Zapisnik skupštine gradskog zastupstva sl. i kr. glavnog grada Zagreba, 26. 6. 1925., pred.: arh. Vjekoslav Heinzl, 1925, Čl. 101 (54).

Hrvatica te o izboru tročlanog kuratorija koji će voditi muzej do izbora novog ravnatelja, čime je dovršen proces preustroja muzeja. Tim odlukama Gradskog poglavarstva muzej je formalno prešao pod upravu Gradskog poglavarstva.

Povijesno značajna 1925. godina jednako je bila značajna i u životu Emilija Laszowskog. Sudjelovao u nekoliko programa obilježavanja jubilarne tisućite obljetnice hrvatskog kraljevstva: uredio je i napisao većinu tekstova za zbornik *Stari i novi Zagreb*, izdanje Družbe "Braća Hrvatskoga Zmaja";³³ uredio je i napisao 583 životopisa za ediciju *Znameniti i zaslužni Hrvati te spomena vrijedna lica u hrvatskoj povijesti od 925 do 1925*; u Izložbenom odboru *Kulturno historijske izložbe grada Zagreba* bio je član Kulturno-historijske sekcije, u kojoj su osim njega bili i muzealci Viktor Hoffiler i Gjuro Szabo, kao i Izložbenog ureda u kojem je bio zajedno sa Gjurom Szabom.³⁴ Nakon smrti Ivana Bojničića preuzeo je vođenje Kraljevskog državnog arhiva, a krajem godine, 23. studenog, postavljen je za ravnatelja.

No on je i nadalje ostao aktivno vezan uz Muzej. Sudjelovanjem u radu na pripremi *Kulturno historijske izložbe grada Zagreba*, otvorene u listopadu 1925. godine, značajno je doprinio uspjehu izložbe te je ubrzo uslijedilo otvaranje Muzeja grada Zagreba 14. kolovoza 1926., u prostorijama donjeg prizemlja Umjetničkog paviljona.³⁵ Taj stalni postav realizirao je Emilij Laszowski kao najbolji poznavatelj muzeja, uz Andriju Milčinovića (zaduženog za Kazališnu zbirku) i Ljubu Babića (stručnog suradnika i autora likovnog oblikovanja) te Stjepana Pužara (administrativnog činovnika). Istovremeno s pripremama za otvorenje muzeja u lipnju 1926. godine, bio je imenovan članom tročlanog Kuratorija muzeja, uz Gjuro Szabu i monsignora Svetozara Rittiga, tijela osnovanog sa zadatkom da upravlja muzejom do izbora novog ravnatelja i donošenja statuta Muzeja grada Zagreba.³⁶

U trenutku otvorenja muzeja bio je zaposlen tek jedan gradski namještenik, i to podvornik, te je iz tog razloga Laszowski zadržao i nastavio povremeno voditi kartoteku inventara muzeja u kojoj su njegovi zadnji upisi 1926. godine. Predmete i dokumentaciju muzeja mogao je preuzeti tek novi ravnatelj. Iako je bilo već ranije dogovoreno, novi ravnatelj Gjuro Szabo došao je u muzej tek u prosincu 1927. godine. Tada je Laszowski doista mogao predati muzej svomemu nasljedniku, premda je i nadalje ostao članom Kuratorija muzeja. Njegovo ime navodi se u spisima tog stručnog tijela sve do 1930. godine.

33 *Stari i novi Zagreb* : historičke i kulturno-historičke crtice o Zagrebu (ur. E. Laszowski), Zagreb: Braća Hrvatskoga zmaja, 1925.

34 Katalog kulturno-historijske izložbe grada Zagreba: prigodom hiljadu-godišnjice hrvatskog kraljevstva 925-1925., Zagreb : [s. n.], 1925, str. 5-6.

35 Anon. Historijski muzej grada Zagreba, *Svijet* (Zagreb), 11(1926.) (11. rujna), str. 215-216.

36 III. Zapisnik skupštine gradskog zastupstva sl. i kr. glavnog grada Zagreba, 23. 6. 1926., pred.: arh. Vjekoslav Heinzl, 1926, Čl. 174 (78-79); MGZ, arhiva MGZ. A-592-1.

Emilij Laszowski vodio je muzej pod upravom Družbe “Braća Hrvatskoga Zmaja” od njegova osnutka 1907. do 1925. godine kao jedini namještenik, i kustos i ravnatelj muzeja. Uslijed toga, a i niza drugih otežavajućih okolnosti, čitavo razdoblje pod ravnateljstvom Laszowskog možemo smatrati utemeljiteljnom fazom u evoluciji Gradskog muzeja. Njegov predani rad, prvenstveno na skupljanju građe i vođenju dokumentacije inventara muzeja, predstavlja stvaranje temelja koji su osigurali uvjete za razvoj te kulturne ustanove prema modernomu muzeju u nastupajućim desetljećima.³⁷

No, treba istaknuti, njegova je najveća zasluga ispravno promišljanje uloge i zadaće Gradskog muzeja, što je dosljedno provodio tijekom vođenja muzeja, a uspio se izboriti za nastavljnje takvog pristupa u presudnom trenutku primopredaje muzeja, kada je drugačije viđenje moglo završiti s dalekosežnim posljedicama. Na sjednici Kuratorija održanoj 9. kolovoza 1926. godine postojao je prijemor između budućeg i starog ravnatelja oko zadaće Gradskog muzeja. Gjurro Szabo predlagao je i zastupao stav u kojem prepoznajemo nasljeđe konzervatora za kojeg je muzej mjesto za spas i pohranu ugrožene baštine na terenu bez razlike u selekcioniranju te iste građe prema odgovarajućem tipu muzeja: »[...] da si vodstvo muzeja uzme za zadaću široki djelokrug tj. izvan granica zagrebačke općine, te da tako imade što veću i širju djelatnost.« Tomu se usprotivio Laszowski, koji je ispravno uputio na drugačiju zadaću muzeja koji se treba usredotočiti na grad Zagreb kako bi se razvio u specifičan tip muzeja bez da interpolira u djelokrug drugih, napose umjetničkih muzeja te naglasio »da Muzej grada Zagreba pridrži onu djelatnost, koja strogo zasiječe u život samoga grada, u njegovu povijesnu i kulturnu prošlost. Ostala muzejska djelatnost prepustila bi se kao i dosada, već postojećim zagrebačkim muzejima. Tako i drugi vanjski gradski muzeji rade isključivo u onom djelokrugu, koji se odnosi na njihov vlastiti grad.«³⁸ Takvim jasno izraženim stavom presudio je budućnost muzeja. Citirano obrazloženje Laszowskog možemo smatrati prvom definiranom Izjavom o poslanju Muzeja grada Zagreba, prema kojoj djeluje i danas imajući u fokusu svih svojih aktivnosti interpretaciju i prezentaciju identiteta Zagreba. Prema svemu iznesenom, djelokrug rada Emilija Laszowskog u Gradskom muzeju opisan suvremenom muzeološkom terminologijom, bio bi “muzealac na tragu dijaloga s gradom” umjesto željenog “muzealac u središtu dijaloga s gradom”.

37 Definicija muzeja prema Statutu ICOM-a, Međunarodnog savjeta za muzeje, 2007.: »Muzej je neprofitna, stalna ustanova u službi društva i njegova razvitka, otvorena javnosti, koja prikuplja, čuva, istražuje, komunicira i izlaže materijalnu i nematerijalnu baštinu ljudi i njihova okoliša u svrhu naobrazbe, proučavanja i uživanja.« ICOM, Paris : URL: [http://icom.museum/the-vision/museum-definition/\(20.11.2014.\)](http://icom.museum/the-vision/museum-definition/(20.11.2014.))

38 MGZ, Spisi MGZ, br. 11-1928. Zapisnik sjednice kuratorija Gradskog muzeja od 9. kolovoza 1926. Sjednica je održana pod predsjedanjem gradskog načelnika Vjekoslava Heinzela u maloj dvorani gradske vijećnice.

Pogovor

Laszowski je desetljećima bio vezan uz Gradski muzej – Muzej grada Zagreba, profesionalno i privatno. Jedino je on prisustvovao svečanostima otvorenja muzeja u tri navrata na tri različite adrese. Prvi puta 7. prosinca 1907. u Kuli nad Kamenitim vratima kao ravnatelj novoosnovanog Gradskog muzeja, potom 14. kolovoza 1926. u Umjetničkom paviljonu gdje je zastupao Kraljevski državni arhiv kao ravnatelj i Družbu “Braća Hrvatskoga Zmaja” kao Veliki meštar. Iako više nije vodio muzej, prigodno je uručio dar na dan svečanog otvorenja muzeja i, kao za sve druge predmete koje je godinama inventirao, dodijelio mu broj BHZ 1183 te upisao podatke na karticu: »Kapica sretne smrti, iz ostavštine barunice Kornelije Balby, uobičajena u Zagrebu« (sl. 7).³⁹ I treći put, 24. ožujka 1946. prisustvovao je otvorenju muzeja u palači u Opatičkoj 8, tada već umirovljen i u visokoj starosti. Nekoliko mjeseci kasnije, 17. kolovoza, darovao je muzeju svoj posljednji dar – Račun dućana Kod Kamenitih vrata i, kao iskusan muzealac, pridodao mu je cedulju na kojoj je napisao neophodne podatke za inventiranje: »E. Laszowski darovao je Muzeju grada Zagreba “Račun tvrtke Zum steinernen Thor (slika) Goger u. Auchman in Agram” od g. 1822. za puceta Katarine Torlek (12 for 30 kr)«. ⁴⁰

Vjerojatno bi bio prisutan i na otvorenju stalnog postava muzeja 30. studenog 1949. godine u Opatičkoj 20 da ga smrt nije zadesila dva dana ranije. Emilij Laszowski umro je u ponedjeljak, 28. studenoga 1949. godine.

Muz 4510

MUZEJ SLOB. I KRALJ. GLAV. GRADA ZAGREBA.

Tek. broj: 4183. Oznaka:

Naziv i opis predmeta	Način tečenja	Vrijednost		Opaska
		K	fil.	
Kapica sretne smrti, iz ostavštine barunice Kornelije Balby, uobičajena u Zagrebu	dar			
B. O. M. (balby), p. Franje Kas. s. Valentinie sa glavom N. Anantogija i. Gollon ov. 3. Kralja	E. Laszowski			
T. 2. Katica sretne smrti.	17/001.			
Puceta (?) Katarine Torlek. U Zagrebu uobičajena.	1926			
ima.				
3. ostavštine bar. Balby.				

Kartica predmeta *Kapica sretne smrti*, darovao muzeju i inventirao Emilij Laszowski, 14. 8. 1926., BHZ 1183 / MGZ 4510.

39 Opaska „uobičajena“ odnosila se na jedan od izraza kršćanske pobožnosti u kojoj se upućuju molitve sv. Josipu za sretnu smrt.

40 Kolveshi, Ž., *nav. dj.*, str. 66.

IZVORI

Muzej Grada Zagreba, Odjel dokumentacije. Knjiga inventara Iskaz predmeta Muzeja slobodnog i kraljevskog glavnog grada Zagreba, 1907. do 1908. [bez signature]; Kartoteka predmeta Muzeja slobodnog i kraljevskog glavnog grada Zagreba, 1908. do 1926. [nema signaturu]; Spisi Muzeja grada Zagreba, 1928. do 1941. [bez signature]

HR-HDA-635. Družba "Braća Hrvatskoga Zmaja"

LITERATURA

Anon. Braća "Hrvat. Zmaja", *Prosvjeta* (Zagreb), 15, 12(1907), str. 391.

Anon. Gradski muzej, *Narodne novine* (Zagreb), 157(1907), str. 2.

Anon. Darovi grad. muzeju, *Novosti* (Zagreb), 98(1907), str. 2.

Anon. Historijske izložbe, *Narodne novine* (Zagreb), 283(1909) (11. prosinca), str. 3.

Anon. Stari "Mlinarski ceh" zagrebački, *Narodne novine* (Zagreb), 298(1910) (28. prosinca), str. 3.

Anon. Naši zagrebački "gnjavatori", *Šišmiš* (Zagreb), 2 (1915) (1. ožujka), str. 10.

Anon. Alfons Marica Štern, *Ilustrovani list* (Zagreb), 5, 15(1918) (13. travnja), str. 227.

Anon. Historijski muzej grada Zagreba, *Svijet* (Zagreb), 11(1926.) (11. rujna), str. 215-216.

BATINIĆ, D. Dokumentacija Muzeja grada Zagreba u utemeljiteljskoj fazi od 1907. do 1926. godine, *Informatica museologica* (Zagreb), 41, 1-4(2010), str. 131-137.

BUNTAK, F. Pedeset godina Muzeja grada Zagreba, u: *Iz starog i novog Zagreba I.*, Zagreb : Muzej grada Zagreba, 1957, str. 9-35.

ICOM, Paris : URL: <http://icom.museum/the-vision/museum-definition/>(20.11.2014.)

JURIĆ, M. Z. Svetinje grada Zagreba, *Jutarnji list* (Zagreb), 2793 (1919) (11. rujna), str. 2.

Katalog kulturno-historijske izložbe grada Zagreba: prigodom hiljadu-godišnjice hrvatskog kraljevstva 925. – 1925., Zagreb : [s. n.], 1925.

KOLVESHI, Ž. *Stota obljetnica Muzeja grada Zagreba: 1907.-2007.*, Zagreb : Muzej grada Zagreba, 2007. [Katalog izložbe.]

LASZOWSKI, E. Zastava grada Zagreba, *Prosvjeta* (Zagreb), 4, 7(1896), str. 223.

Slike iz staroga Zagreba, *Prosvjeta* (Zagreb), 15, 7(1907), str. 205-208.

LASZOWSKI, E., ŠIROLA, S. Poziv i molba, *Prosvjeta* (Zagreb), 15, 18(1907), str. 583.

Petit guide a travers Zagreb et la Croatie, Zagreb : Društvo za promet stranaca u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji, 1922.

PETKOVIĆ, M. *Emilij Laszowski Szeliga : 1868.-1949.*, Zagreb : Družba "Braća Hrvatskog Zmaja", 2000.

PUŽAR, S. Deseta obljetnica gradskoga muzeja, *Narodne novine* (Zagreb), 194(1917) (25. kolovoza), str. 4. [Potpisano: S. P.]

Stari i novi Zagreb : historičke i kulturno-historičke crtice o Zagrebu (ur. E. Laszowski), Zagreb : Braća Hrvatskog zmaja, 1925.

STIPANČEVIĆ, M. Neznani svijet Emila Laszowskog, *Arhivski vjesnik* (Zagreb), 53(2010), str. 279-310.

Stoljeće Muzeja grada Zagreba : 1907.-2007. (ur. G. Arčabić), Zagreb : Muzej grada Zagreba, 2007.

STRUKIĆ, K.; VOJAK, D. Kronologija Muzeja grada Zagreb 1907-2007., u: *Stoljeće Muzeja grada Zagreba: 1907.–2007.* (ur. G. Arčabić), Zagreb : Muzej grada Zagreba, 2007, str. 72-231.

ŠOJAT-BIKIĆ, M. *Odabrana bibliografija članaka o Muzeju grada Zagreba.* URL: <http://www.mgz.hr/hr/muzej/bibliografija> (25.11.2014.)

ŠVAB, M. Uzleti jednog zmaja : U povodu 50. godišnjice smrti i 110. obljetnice objelodanjivanja prvencu Emilija Laszowskog (28. studenoga 1949 – 28. studenoga 1999), *Vijenac* (Zagreb), 7, 150(1999), str. 9.

Vodič Zagreb 1911. Zagreb : [s. n.], 1911.

Zapisinici o skupštinama zastupstva slob. i kr. glav. grada Zagreba godine 1925., Zagreb : [s. n.], 1925.

Zapisinici o skupštinama zastupstva slob. i kr. glav. grada Zagreba godine 1926., Zagreb : [s. n.], [s. a.]

Zapisinici o skupštinama zastupstva slob. i kr. glav. grada Zagreba godine 1928., Zagreb : [s. n.], [s. a.]

SUMMARY

EMILIJ LASZOWSKI AND THE ZAGREB CITY MUSEUM FROM THE PERSPECTIVE OF CONTEMPORARY MUSEOLOGY

As the first director and curator of the Zagreb City Museum Emilij Laszowski's activities were guided by his innate and developed sensibility for recognizing and preserving the city's memory. He dedicatedly gathered and collected, kept and took inventory in such a way that while processing a subject-matter he made detailed notes of every disposition that are filled with priceless information for musealisation of numerous stories. It is also a fact that he did not, as was then customary, use photo-documentation or restauration. Particularly surprising is the omission of the public debate and presentation of the collected heritage i.e. communicating with the users via an exhibition, not even thematization in one of the numerous published texts. It can all be partly explained by the objective circumstances. However, the thing that without a doubt puts Laszowski ahead of his time is his feature of the modern museum worker who was able to recognize the need of collecting the artefacts from everyday life, in that way making a departure from collecting from the past to the present. Taking everything that was so far said into account, the description of his work scope by using the modern museum terminology would be 'a museum worker on the track of the dialogue with the city' instead of the desirable 'museum worker in the middle of the dialogue with the city'.

The museum-related activities of Emilij Laszowski ceased on 26 June 1925 (at the end of the same year he was appointed director of the Royal State Archives) and the City Council was left governing the Museum in 1926, while Laszowski's ties with it remained active. By participating in the work of the exhibition-organizational board of the Cultural-historical exhibition of Zagreb that opened in October 1925, Laszowski substantially contributed to the exhibition's success and that was soon followed by the opening of the City Museum on 14 August 1926 in the ground floor of the Art Pavilion. Together with Andrija Milčinović, Stjepan Pužar and the painter Ljubo Babić (author of the art design), Laszowski was present as co-author of the conception of Museum's layout. He was also named a member of Museum's Board of Trustees, together with Gjuro Szabo and Monsignor Svetozar Rittig, from 1926 to the election of the new director and passing of Zagreb City Museum's first statute in 1928. The Museum is an institution governed by the City Council.

Key words: *Emilij Laszowski, City Museum, Zagreb, Society „The Fraternity of Croatian Dragon“, museum official, director, curator, cultural heritage, Zagreb City Museum*